

Zaprimljeno: 19.02.2005.
UDK: 376.5

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

PERCEPCIJA KOMPETENTNOSTI DRUŽINSKEGA SISTEMA KOT PREDIKTOR PSIHOSOCIALNEGA RAZVOJA MLADOSTNIC

Olga Poljšak Škraban

Pedagoška fakulteta v Ljubljani

ABSTRACT

The article represents some findings of the research which explores parental and adolescent perceptions of family competency and parents' and adolescents' psychosocial development.

The research included 93 female social pedagogy students of the Faculty of Education in Ljubljana and their parents.

The study used the Family of Origin Questionnaire (Lewis, 1989) which was modified for this purpose of the study and is based on the Beavers' (1976) family competence theory. I used three versions of the questionnaire for each family member, which were equal in contents.

The questionnaires for measuring psychosocial development are based on E. Erikson theory. The Wessman and Ricks' version is used for measuring adolescents while the Ochse and Plug's version is used for measuring parents' psychosocial development.

Certain differences as regards the perception of the interactions exist between the family members, at which the daughters are the most critical. The family members have experienced a decline in the quality of interactions in the period between the childhood and adolescence of the daughter. Beavers' system model of competency proved to be a useful tool for researching the role of the family in the identity development of the adolescents. Statistical significant correlations show that a competent family enables a favourable psychosocial development for all members of the family, including the parents.

Results show that the perceptions of the family competency from all the three family members are better predictors of adolescent psychosocial development than parents' psychosocial development.

Key words: *psychosocial development, family system, competent family*

UVOD

V prispevku raziskujem značilnosti družinskih sistemov kot jih zaznavajo družinski člani in njihovo vlogo v psihosocialnem razvoju družinskih članov, še posebno mladostnic.

Psihosocialni razvoj raziskujem z vidika dobro

poznane teorije **E. Eriksona** (1968, 1980). Kot vemo pojmuje avtor osebnostni razvoj kot prehod skozi vrsto stadijev. Uspešno razrešene naloge vsakega stadija pomenijo večjo stopnjo osebnostne integriranosti. Gre za osem stadijev (zaupanje, avtonomija, iniciativnost, storilnost, identiteta, intimnost, generativnost, integriteta). Nerazrešeni

problemi iz predhodnih stadijev se prenašajo v naslednje stadije in tako otežujejo razvoj. Prehod v vsak naslednji stadij pomeni kakovostno spremembo, ki jo spremlja kriza. Ta je normalen pojav, saj nastane zato, ker nova problematika zahteva zase del razpoložljive energije, čeprav razvoj predhodnega dela morda še ni zaključen. Eriksonova teorija se tako nanaša na razvoj skozi celotno življenjsko obdobje, zato je primerna za raziskovanje stopnje psihosocialnega razvoja mladostnikov in njihovih staršev.

Pri raziskovanju družine sem izhajala iz Beaversove (1976) teorije, ki definira družino kot interakcijsko enoto. Gre za sistemski vidik razumevanja družine, ki predpostavlja, da prispevajo k nastajanju in vzdrževanju družine vsi družinski člani ter da vsak član družine vpliva na vse ostale in da vsi ostali vzajemno povratno vplivajo nanj. Enota opazovanja je v tem primeru družina kot sistem. Drugi pristop k evalvaciji družine, ki ga zastopajo humanistične, kognitivne in vedenjske šole, pa raziskuje družino skozi deleže posameznih članov.

L'Abate (1994) poudarja, da je v raziskovanju družine pomembno gledati na družino z obeh perspektiv, ker se dopolnjujeta. Posameznik je hkrati stvaritev in tvorec intimnih medsebojno odvisnih odnosov s člani družine.

R. Beavers (1976; Beavers in Hampson, 1993) utemeljuje svojo teorijo na osnovi opazovanj in raziskovanja družin ter različnih meril in ključnih konstruktov interakcij funkcioniranja družine, ki jasno diferencirajo zdrave od manj zdravih družin.

Dve ključni dimenziji, ki definirata raven družinske funkcionalnosti, sta: kompetentnost in interakcijski stili v družini.

Kompetentnost definira skozi zmožnost družine kot interakcijske enote, da dosega potrebne in vzgojne cilje v organizaciji in vodenju družine. Glavni elementi kompetentnosti so: (1) *struktura družinske enote* - gre za enakovredno vodenje družine, za močno koalicijsko staršev oz. drugih odraslih oseb in razvite generacijske meje, (2) *stopnja spodbujanja avtonomije* družinskih članov, ki se kaže v rastočem zaupanju, jasnih mejah, jasni in odprti komunikaciji in sposobnosti reševanja oz. sprejemanja različnosti, (3) *sposobnost reševanja konfliktov in jasnega in neposrednega komuniciranja*, (4) *spontanost, izražanje široke palete čustev, optimizem*.

Interakcijski stil je dimenzija, ki jo je avtor povzel po Stierlinu in se nanaša na centripetalne (navznoter usmerjene) in centrifugalne (navzven usmerjene) tendence pri vplivanju na separacijo mladostnika. V centripetalnih družinah starši mladostnika vežejo nase, v centrifugalnih družinah pa spodbujajo mladostnikovo separacijo (Beavers, 1976). Družinski sistem zdravo funkcionira tedaj, ko je prilagodljiv. Kar pomeni, da se kompetentne družine, ki so se sposobne prilagoditi odgovornostim in razvojnim potrebam družine skozi življenjske cikle, spreminjajo tudi v stilu.

Avtor loči pet tipov družin. Zdrave družine so glede interakcijskega stila bolj ali manj uravnotežene (usmerjene tako navzven kot navznoter). Ekstreme v stilu lahko opazimo predvsem v motenih družinah, kjer gre za nižje stopnje kompetentnosti. Avtor povezuje interakcijske stile v manj kompetentnih družinah s tipi simptomov, ki se razvijejo pri posameznih družinskih članih. Člani, ki izhajajo iz navznoter usmerjene družine, bodo prej razvili simptome, kot so depresije, shizofrenija ipd. Tisti iz navzven usmerjenih družin pa delikventno vedenje, psihopatije ipd.

Lewis (1989) v delu "The birth of the family" gradi na Beaversovem konceptu kompetentnosti in definira termin, glede na dve osnovni nalogi družine: kompetentna družina ustvarja vzdušje, v katerem odraščajo psihično zdravi in avtonomni otroci, ki vstopajo v trajne odnose zunaj družine. Hkrati pa omogoča utrjevanje osebnosti staršev in njihov nepretrgan razvoj. Ti dve nalogi sta pomembni skozi celotno življenjsko obdobje družine (prav tam, s. 2). Lahko bi rekli, da govori Lewis o kompetentni družini kot o tisti družini, ki ustvarja možnosti za uravnotežen psihosocialni razvoj kot ga pojmuje E. Erikson (1980).

Številni avtorji se s konceptom kompetentnosti ne strinjajo in ugotavljajo, da ima lahko vsaka družina svoja močna kot tudi šibka področja.

Beavers (1976) sicer poudarja možnost, da kažejo družine različno stopnjo kompetentnosti v različnih interakcijah. Globalna ocena kompetentnosti družine je vseeno smiselna, saj večinoma ne najdemo velikih razlik v funkcioniranju na posameznih področjih. Raziskovalca Fisher in Ransom (1995) podpirata tezo, da lahko tipologije družin pomembno pripomorejo k uporabni organizaciji kliničnih in raziskovalnih podatkov. Tipološke strategije nam pomagajo integrirati kompleksne, večdimenzionalne podatke o družinah v prepoznavne vzorce.

Lewis še dodaja (kot tudi mnogi drugi avtorji, npr. Walsh, L'Abate, Mc Master), da je pomemben kriterij za evalvacijo kompetentnosti družine kontekst, v katerem je družini zagotovljeno osnovno preživetje. V družinah, ki se dnevno ukvarjajo s preživetjem, se organizacija, distribucija moči in stili komunikacije drugače izkazujejo. Poleg tega je potrebno upoštevati seveda tudi etnične in kulturne značilnosti okolja, v katerem družine živijo. Saj so vrednote tesno in kompleksno povezane s konceptom kompetentnosti.

Za namene predstavljene raziskave sem analizirala družine kot enote raziskovanja in jih uvrstila v dve skupini glede na kompetentnost družinskega sistema.

METODA

Udeleženci

V raziskavo je bilo vključenih 93 dvo-starševskih družin mladostnic - študentk od 2. do 4. letnika (starosti od 20- 23 let) Pedagoške fakultete.

Vzorec je sestavljen iz približno polovice družin iz mestnih in polovice družin iz drugih naselij celotne Slovenije, kar ustreza demografski strukturi prebivalstva (Statistični letopis, 2000).

Za vzorec je značilen visok odstotek (okoli 90 %) zaposlenosti obeh staršev.

Pripomočki

Vprašalnik o družini-VOD

S pomočjo vprašalnika o družini (Lewis, 1989) sem raziskovala kakovost družinskih interakcij in doživljanje le-teh s strani treh družinskih članov. Vprašalnik sem prevedla in prilagodila potrebam raziskave. Shereshefsky in Yarrow (1973, v Lewis, 1989) sta avtorja prvega dela vprašalnika, ki ga je Lewis povzel. Sestavlja ga šest vprašanj, ki se nanašajo na interakcije med staršema in mladostnico (zaskrbljenost in zadovoljstvo staršev v vlogi roditelja, sposobnost prepoznavanja in zadovoljevanja čustvenih potreb mladostnice, bližina, oviranje samostojnosti mladostnice), ločeno za obdobje otroštva in adolescence (skupaj 12 vprašanj). Gre za pomembne kakovosti starševstva.

Drugi del vprašalnika je dodal Lewis. Njegova vprašanja so se nanašala na interakcije med partnerjema (staršema), sama pa sem za potrebe raziskave vprašanja vsebinsko ohranila, le da sprašujem po interakcijah v družini kot sistemu. Ta del vprašalnika

ka temelji na Beaversovi (1976) teoriji kompetentnosti. Gre za 10 vprašanj skozi katera posamezni člani družine ocenjujejo, kako zaznavajo funkcioniranje družinskega sistema glede na strukturo, komunikacijo in ravnanje s čustvi v družini.

V raziskavi sem aplicirala tri vsebinsko identične oblike vprašalnika - različico, namenjeno mladostnicam, njihovim materam in očetom.

Rezultati factorske analize in koeficienti notranje zanesljivosti kažejo na dobre merske karakteristike instrumenta. Cronbachova alpha za posamezne kompozitne spremenljivke za mladostnice znaša od 0.70 do 0.85, za matere od 0.67 do 0.90 in za očete od 0.69 do 0.82.

Vprašalnika psihosocialnega razvoja

Vprašalnik psihosocialnega razvoja za mladostnice- WR

Vprašalnik psihosocialnega razvoja (Wessman in Ricks, 1966, v Lamovec, 1994) temelji na Eriksonovi teoriji psihosocialnih stadijev in je namenjen raziskovanju stopnje psihosocialnega razvoja mladostnikov in mlajših odraslih. Instrument je sestavljen iz 60 postavk, ki se nanašajo na prvih šest stadijev psihosocialnega razvoja.

Koeficient notranje konsistentnosti (Cronbach alpha se giblje med 0.57 in 0.80 za posamezne stadije, ter za celotno lestvico znaša 0.88.

Vprašalnik psihosocialnega razvoja za starše- OP

Vprašalnik psihosocialnega razvoja (Ochse in Plug, 1986, v Lamovec, 1994) prav tako temelji na Eriksonovi teoriji in se nanaša na stopnjo psihosocialnega razvoja odraslih (staršev).

Instrument je sestavljen iz 93 postavk, ki se nanašajo na prvih sedem stadijev psihosocialnega razvoja (poleg prvih šestih že opisanih stadijev še stadij generativnosti). Vprašalnik vsebuje še kontrolno lestvico socialne zaželenosti.

Koeficient notranje konsistentnosti (Cronbach alpha se giblje med 0.65 in 0.83 za posamezne stadije, ter za celotno lestvico znaša 0.92.

Koeficienti notranje zanesljivosti so na obeh vprašalnikih zadovoljivi, factorska struktura vprašalnikov je šibkejša, vendar je v skladu z Eriksonovimi teoretičnimi predpostavkami, tako da lahko zaključim, da imata oba instrumenta zadovoljive merske karakteristike.

REZULTATI IN DISKUSIJA

1. Analiza razlik v percepciji kompetentnosti družinskega sistema med člani družine

Razlike v doživljanju družinskih interakcij, ko upoštevamo družino kot enoto sem ugotavljala preko faktorске analize (po metodi glavnih komponent z rotacijo varimax).

Kot je razvidno iz tabele 1, dobimo tri faktorje, vsak od njih se nanaša na spremenljivke enega od članov družine. **Prvi faktor**, ki pojasnjuje kar 41,2 % variance je nasičen z vsemi spremenljivkami, ki pripadajo mladostnici. **Drugi** (18,0 %) je nasičen z vsemi spremenljivkami, ki pripadajo materi, in **tretji** (12,1 %) z vsemi spremenljivkami, ki pripadajo očetu.

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
D5 (sistem-ravnanje s čustvi v družini- ocena hčerke)	.86371		
DM2 (ravnanje matere s potrebami hčerke- ocena hčerke)	.83096		
DO2 (ravnanje očeta s potrebami hčerke-ocena hčerke)	.64296		
D4 (sistem-komunikacija v družini-ocena hčerke)	.87368		
D4M (sistem-komunikacija v družini-ocena matere)		.87098	
D5M (sistem-ravnanje s čustvi v družini- ocena matere)		.86698	
D2M (ravnanje s potrebami hčerke-ocena matere)		.68145	
D5O (sistem-ravnanje s čustvi v družini- ocena očeta)			.78589
D4O (sistem-komunikacija v družini-ocena očeta)			.73931
D2O (ravnanje s potrebami hčerke-ocena očeta)			.83601
odstotek variance	41.2%	18.0%	12.1%

S pomočjo faktorске analize, preko katere kompleksno analiziramo rezultate, lahko potrdimo hipotezo, da obstajajo med člani družine razlike v doživljanju interakcij v družini.

V tabelah 2 in 3 povzemam rezultate statistično pomembnih razlik dobljenih na posameznih spremenljivkah, ki se nanašajo na pomembne kvalitete starševstva in na interakcije v družinskem sistemu.

Statistično pomembne razlike v zaznavanju sem dobila za obdobje otroštva pri treh, za obdobje adolescence pa pri petih od skupaj šestih spremenljivk. Pri čemer je za obdobje adolescence več statistično pomembnih razlik med mladostnico in obema staršema (sposobnost staršev, da prepoznajo in zadovoljijo čustvene potrebe mladostnice, doživljanje medsebojne bližine ter oviranje samostojnosti hčerke), glede zadovoljstva v vlogi roditelja pa se razlikuje le doživljanje očetov in hčerk.

Iz tabele 2 je razvidno, da na večini spremenljivk obstajajo statistično pomembne razlike med člani družine v doživljanju interakcij v otroštvu in adolescenci.

Hčerke povsod, kjer gre za statistično pomembne razlike, nižje (bolj kritično) doživljajo interakcije (ki se nanašajo na pomembne kakovosti starševstva) kot oba starša (glej Poljšak Škraban, 2002). Kar pomeni, da so starši pri teh spremenljivkah višje, boljše ocenili medsebojne interakcije. Le pri spremenljivki zadovoljstvo v vlogi roditelja je obratno. Očetje nižje ocenjujejo svoje zadovoljstvo v vlogi, kot ga ocenjujejo hčerke, med materami in hčerkami pa ni statistično pomembnih razlik.

V zaznavanju strukture družine (glej tabelo 3) najdemo statistično pomembne razlike glede načina odločanja v družini med hčerko in očetom. Glede zaveznitva med staršema pa med člani družine ni razlik v zaznavanju.

Tabela 2 Statistična pomembnost razlik za posamezne spremenljivke družinskih interakcij, kot jo medsebojno doživljajo člani družine v otroštvu in adolescenci in se nanašajo na pomembne kvalitete starševstva		
Obdobje ocenjevanja	Otroštvo	Adolescenca
Spremenljivke družinskih interakcij		
1. Zaskrbljenost staršev glede hčerke	- -	- -
2. Spos. staršev, da prepoznajo čustvene potrebe svoje hčerke	- -	mladostnica - mati mladostnica- oče
3. Spos. staršev, da zadovoljijo čustvene potrebe svoje hčerke	- -	mladostnica-mati mladostnica-oče
4. Medsebojna bližina hčerke in staršev	mladostnica-mati mladostnica -oče	mladostnica-mati mladostnica-oče
5. Oviranje samostojnosti hčerke s strani staršev	mladostnica-mati -	mladostnica-mati mladostnica-oče
6. Zadovoljstvo staršev v vlogi roditelja	- mladostnica -oče	- mladostnica -oče

Tabela 3 Statistično pomembne razlike v doživljanju družinskih interakcij med posameznimi člani družine, ki se nanašajo na interakcije v družinskem sistemu	
Spremenljivke družinskih interakcij	Par ocenjevalcev
1. Struktura družine	
- način odločanja v družini	- mladostnica - oče
- zaveznitvo staršev	- -
2. Komunikacija	
- pogajanje	mladostnica - mati mladostnica -oče
- komunikacija	mladostnica - mati mladostnica - oče
- konflikti	mladostnica - mati mladostnica - oče
- povezanost z okoljem	- -
(D4) komunikacija skupaj	mladostnica - mati mladostnica - oče
3. Ravnanje s čustvi	
- prepustnost	mladostnica - mati mladostnica - oče
- ekspresivnost	- -
- razpoloženje in vzdušje	- -
- empatija	mladostnica – mati -
(D5) čustva skupaj	mladostnica – mati -

V zaznavanju komunikacije v družini se globalno gledano (pri kompozitni spremenljivki D4) razlikujejo zaznavanja vseh treh članov družine. Po posameznih spremenljivkah pa se razlikuje zaznavanje med vsemi tremi družinskimi člani pri zaznavanju pogajanja, komunikacije in konfliktov, glede povezanosti družine z okoljem pa ni statistično pomembnih razlik.

V doživljanju ravnanja s čustvi v družini najdemo statistično pomembne razlike pri kompozitni spremenljivki D5 med hčerko in materjo. Po posameznih spremenljivkah pa je stanje naslednje: pri prepustnosti se razlikujejo zaznavanja vseh treh članov družine, glede empatije med mladostnico in materjo, pri ostalih dveh spremenljivkah (ekspresivnost in razpoloženje in vzdušje) pa ni statistično pomembnih razlik.

Tudi iz rezultatov, ki se nanašajo na družino kot sistem, je razvidno, da zaznavajo spremenljivke družinskega sistema v povprečju starši ponovno

dosledno boljše (višje), kot jih vrednotijo hčerke. Pri tem so razen pri dveh spremenljivkah (ekspresivnosti in empatiji) odgovori očetov najvišji. Pri omenjenih dveh spremenljivkah pa so matere najugodnejše ocenile interakcije.

Tudi pri spremenljivkah, kjer niso bile dobljene statistično pomembne razlike, se kaže tendenca, da hčerke najbolj kritično od vseh članov ocenjujejo interakcije v družini.

Kot vidimo hčerke zaznavajo interakcije drugače od staršev. Podobne rezultate raziskav, ki potrjujejo razlike v zaznavanju interakcij med člani družine, navajajo tudi Adams (1985) ter Dekovic, Noom in Meeus (1997).

Njihovo doživljanje ima veliko težo (glej rezultate FA- visok odstotek skupne variance pojasnjujejo prav njihovi rezultati). Potrjuje se predpostavka sistemske teorije, da vsi člani oblikujejo družino in da je v obdobju adolescence mladostnik močan člen v oblikovanju sistema.

Tabela 4 Statistična pomembnost razlik med otroštvom in adolescenco za posamezne spremenljivke družinskih interakcij, kot jo medsebojno doživljajo člani družine v otroštvu in adolescenci in se nanašajo na pomembne kakovosti starševstva		
Obdobje ocenjevanja Spremenljivke družinskih interakcij	Doživljanje mladostnice	Doživljanje staršev
1. Zaskrbljenost staršev glede hčerke	- -	- -
2. Spos. staršev, da prepoznajo čustvene potrebe svoje hčerke	mladostnica - mati mladostnica - oče	mati - mladostnica oče - mladostnica
3. Spos. staršev, da zadovoljijo čustvene potrebe svoje hčerke	mladostnica - mati mladostnica - oče	mati - mladostnica oče - mladostnica
4. Medsebojna bližina hčerke in staršev	mladostnica - mati mladostnica - oče	mati - mladostnica oče - mladostnica
5. Oviranje samostojnosti hčerke s strani staršev	mladostnica - mati mladostnica - oče	- -
6. Zadovoljstvo staršev v vlogi	mladostnica - mati mladostnica - oče	mati - mladostnica oče - mladostnica

Kaj pomeni ta ugotovitev za funkcioniranje družine? Večina avtorjev se strinja s tezo, da je obdobje adolescence najtežji preizkus kvalitete odnosov v družini in odnosov med staršema (npr. Olson in dr., 1989), kar pravzaprav rezultati potrjujejo.

Različnost pogledov pogosto pelje v konflikte. Kar pomeni, da če želi družina ohraniti kompetentnost in dobro komunikacijo, mora vedno znova vzpostaviti prostor oz. klimo za možnost verba-

lizacije odnosov. Torej odprt prostor za obojestransko, odprto komunikacijo, kar po definiciji omogoča kompetentna družina.

Med staršema (tam kjer je bilo to možno ugotavljati) verjetno ni razlik tudi zaradi dejstva, da so v strukturi družine ohranjene potrebne generacijske razlike. Starša sta v specifičnih starševskih vlogah, in je s pozicije različnosti vlog, razumljiva tudi različna percepcija.

2. Zaznavanje kompetentnosti družinskih interakcij

Sprva sem nameravala za ugotavljanje zaznavanja kompetentnosti družinskih interakcij uporabiti na osnovi faktorske analize družini pripisane faktorske rezultate. Zaradi narave dobljenih rezultatov (saj bi bili po tej metodi družini pripisani trije faktorski rezultati, ki pripadajo vsakemu članu družine posebej) uporaba faktorskih rezultatov za razvrščanje družin v bolj ali manj kompetentne družine, ni bila smiselna.

Zato sem se odločila za uporabo hierarhične taksonomske analize. Družino sem upoštevala kot enoto (primer), pri čemer sem vnesla v analizo vse spremenljivke drugega dela vprašalnika VOD, ki se nanašajo na družino kot sistem (10 spremenljivk za vsakega družinskega člana, skupaj 30 spremenljivk). Uporabila sem Wardovo metodo in mero seuclid. Družine so se razporedile glede na nižjo in višjo stopnjo kompetentnosti. V vsako od skupin se je uvrstila natanko polovica (N=46) družin - ena družina je bila zaradi pomanjkljivih podatkov izločena (glej dendrogram v prilogi).

Tabela 5
Aritmetične sredine po spremenljivkah VOD, ki se nanašajo na družino kot sistem, za obe skupini (1= nižja stopnja kompetentnosti, 2= višja stopnja kompetentnosti) za vsakega člana družine posebej

Ocenjevalci Spremenljivke družinskih interakcij	mladostnica		mati		oče	
	1. skupina	2. skupina	1. skupina	2. skupina	1. skupina	2. skupina
način odločanja	3.83	4.57	4.09	4.74	4.09	4.74
zaveznitvo	3.43	4.02	3.30	4.17	3.39	4.09
pogajanje	2.78	3.76	3.30	4.13	3.43	4.26
komunikacija	3.02	3.80	3.56	4.22	3.54	4.28
prepustnost	2.08	3.87	3.43	4.20	3.50	4.28
ekspresivnost	3.22	4.13	3.54	4.39	3.35	4.09
razp. in vzdušje	3.34	4.67	3.63	4.39	3.63	4.52
ravn. s konflikti	2.48	3.41	3.11	3.87	3.33	3.76
empatija	3.43	4.30	3.87	4.59	3.85	4.23
pov. z okoljem	3.57	4.07	3.67	3.97	3.61	4.20

Pri pregledu aritmetičnih sredin posameznih spremenljivk za vse tri člane družine ločeno ugotavljam, da so aritmetične sredine prve (manj kompetentne) skupine dosledno nižje od aritmetičnih skupin druge (bolj kompetentne) skupine. Hkrati pa tudi velja, da so aritmetične sredine prve skupine pod skupnim povprečjem, druge pa nad skupnim povprečjem. To dejstvo utemeljuje uporabo omenjene metode za razvrščanje družin v dve skupini glede na nižjo ali višjo stopnjo kompetentnosti.

Družinam (primerom) je bila tako pripisana pripadnost k eni od obeh omenjenih skupin.

3 Stopnja psihosocialnega razvoja članov družine

Tabela 6 prikazuje Pearsonove korelacijske koeficiente (r) med pripadnostjo k skupini družin z nižjo oz. višjo stopnjo kompetentnosti, kot jo zaznavajo člani družine in stopnjo psihosocialnega razvoja mladostnic in staršev.

Kot kaže tabela 6 so korelacije med pripadnostjo skupini družin in spremenljivkami stopnje psihosocialnega razvoja mladostnice povsod relativno nizke. Gibljejo se od 0.18 do 0.38. Vendar so korelacije na vseh stadijih, razen na avtonomiji, statistično pomembne.

Zanimivo pa je, da so korelacije kompetentnosti družine in stopnje psihosocialnega razvoja staršev precej podobne (na zaupanju, avtonomiji in identiteti) ali celo nekoliko višje od prej naštetih (na intimnosti). Inicijativnost je statistično pomembno povezana s kompetentnostjo le pri hčerki, storilnost pa pri hčerki in materi. Tudi generativnost staršev je pomembno povezana s kompetentnostjo družin, kar je pričakovan rezultat, saj je po teoriji temelj generativnosti prav razvijanje skrbi za druge.

Vsekakor lahko zaključimo, da je kompetentnost pomembno povezana s stopnjo psihosocialnega razvoja vseh družinskih članov, kar kažejo korelacije za skupni skor na vprašalnikih.

Tabela 6
Korelacijski koeficienti (r) med pripadnostjo skupini družin razvrščenih glede na kompetentnost in spremenljivkami stopnje psihosocialnega razvoja mladostnic in staršev

Član družine Spremenljivke psihosocialnega razvoja	mladostnica	mati	oče
1. zaupanje	.25*	.25*	.27**
2. avtonomija	.18	.16	.14
3. iniciativnost	.38**	.15	.00
4. storilnost	.27*	.27**	.16
5. identiteta	.37**	.34**	.33**
6. intimnost	.27*	.43**	.36**
7. generativnost	-	.33**	.44**
skupni skor	.36**	.34**	.32**

Z namenom preverjanja hipoteze, da je percepcija kompetentnosti družinskega sistema boljši prediktor stopnje psihosocialnega razvoja mladostnice kot je stopnja psihosocialnega razvoja staršev, sem izvedla sedem regresijskih analiz, pri katerih sem vnesla v analizo vsakič po eno od odvisnih (kriterijskih) spremenljivk, kompozitne spremenljivke za stopnje psihosocialnega razvoja mladostnice ločeno po stadijih in skupno kompozitno spremenljivko (skupni skor WR). Kot neodvisne (prediktorske spremenljivke) pa so bili vnešeni: skupna skora na vprašalniku OP za starše (za vsakega starša posebej) in pripadnost skupini glede na zaznavanje kompetentnosti družine s strani družinskih članov. V tabeli 7 zaradi večje preglednosti združujem rezultate sedmih regresijskih analiz.

Iz tabele 7 lahko vidimo, da hčerino stopnjo psihosocialne zrelosti (ko jo pojmuje kot celoto - skupni skor WR) pomembno pojasnjuje kompetentnost družinskega sistema. Če pogledamo rezultate po posameznih stadijih odgovori niso tako enoznačni, saj za prvi stadij ni pomembnega prediktorja, za drugi - avtonomijo, pa je najpomembnejši prediktor materina stopnja psihosocialne zrelosti. Za vse ostale stadije je kompetentnost družine ponovno najpomembnejši prediktor, le da je za četrti stadij le - ta na meji statistične pomembnosti.

ZAKLJUČEK

Empirično raziskovanje notranosti družine, to je raziskovanje psiholoških procesov v družini preko samorefleksije njenih članov, kot jo definira Čaćinovič Vogrinčičeva (1998) je v slovenskem prostoru izjemno redko.

V pričujoči raziskavi raziskujem interakcije v družinskem sistemu skozi zaznavanje oz. doživljanje treh družinskih članov, obeh staršev in hčerke - mladostnice.

Dejstvo, da člani družine različno doživljajo večino interakcij v družini je ena temeljnih ugotovitev raziskave, pri čemer so hčerke od vseh članov družine najbolj kritične v oceni. Kar pomeni, da oba starša višje vrednotita interakcije s hčerko, kot jih vrednoti le-ta sama. Po pričakovanju ugotavljam tudi, da člani družine različno doživljajo medsebojne interakcije v otroštvu in adolescenci.

Različnost doživljanja medsebojnih interakcij v družini, pripelje družino pogosto v konflikte. Konflikti, ki jih mladostnik sproža, silijo družino (predvsem starše) v spremembe, ki jih ni možno doseči brez ustrezne medsebojne komunikacije. Družina naj bi zmožna vedno znova vzpostavljati prostor za obojestransko, odprto komunikacijo in s tem omogočiti pogoje za vzpostavljanje ravnotežja med avtonomijo in povezanostjo družinskih članov. Kar je možno doseči v kompetentni družini.

V skladu s to trditvijo so tudi rezultati raziskave, ki kažejo, da je kompetentnost družine boljši prediktor stopnje psihosocialnega razvoja mladostnice kot je stopnja psihosocialnega razvoja staršev.

Beaversov model kompetentnosti, ki predstavlja v pričujoči raziskavi temelj raziskovanja družine

Tabela 7
Pomembnost posameznih prediktorjev (stopnji psihosocialne zrelosti obeh staršev posebej, ter kompetentnost družine) za pojasnjevanje kriterija pri regresiji na stopnji psihosocialne zrelosti mladostnice

odvisne spremenljivke in kriterijske sprem.	B	Beta	t	p
1. tem. zaupanje-				
OP mati	.06	.18	1.60	.112
OP oče	.03	.07	.67	.507
kompetentnost	2.85	.16	1.47	.145
2. avtonomija -				
OP mati	.06	.25	2.29	.025
OP oče	.19	.07	.68	.498
kompetentnost	.85	.07	.65	.517
3. iniciativa -				
OP mati	.06	.19	1.78	.078
OP oče	.02	.07	.73	.469
kompetentnost	4.23	.29	2.74	.007
4. storilnost -				
OP mati	.04	.10	.96	.340
OP oče	.05	.12	1.10	.277
kompetentnost	3.43	.20	1.79	.077
5. identiteta -				
OP mati	.05	.15	1.39	.168
OP oče	.03	.08	.80	.427
kompetentnost	5.34	.30	2.77	.007
6. intimnost -				
OP mati	.01	.09	.78	.440
OP oče	-.00	-.02	-.16	.873
kompetentnost	1.86	.24	2.14	.035
skupni skor WR -				
OP mati	.28	.20	1.88	.063
OP oče	.15	.09	.91	.364
kompetentnost	18.56	.26	2.49	.015

in definira kompetentnost družine skozi strukturo družinske enote in interakcij v njej, se je pokazal kot uporaben model za raziskovanje vloge družine v razvoju mladostnice. Družine so se jasno razporedile na kontinuumu kompetentnosti v dve skupini, na manj in bolj kompetentne družine.

Predpostavko, da je v kompetentni družini omogočen razvoj ne le otrokom, temveč tudi staršem potrjujejo tudi rezultati pričujoče raziskave

z ugotovljenimi, sicer ne prav visokimi, toda statistično pomembnimi korelacijami med kompetentnostjo družin in stopnjo psihosocialnega razvoja tako mladostnice kot staršev.

Zaključimo lahko, da predstavlja ugodna družinska klima dobro izhodišče za aktivno iskanje in oblikovanje identitete posameznih članov družine.

LITERATURA

- Adams, G.R. (1985). Family correlates of female adolescents' ego-development. *Journal of Adolescence*, 8, 69-82.
- Beavers, W.R. (1976). Theoretical basis for family evaluation. V J.M. Lewis, W.R. Beavers, J.T. Gossett in V.O. Philips (ur.), *No single thread* (s.46-82). New York: Brunner/Mazel, Publishers.
- Beavers, W.R. in Hamson, R.B. (1993). Measuring family competence: The Beavers systems model. V F. Walsh (ur.), *Normal family processes* (s. 73-103). London: The Guilford Press.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Dekovic, M., Nboom, M.J. in Meeus, W. (1997). Expectations regarding development during adolescence: Parental and adolescent perceptions. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 253- 266.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E.H. (1980). *Identity and the Life Cycle*. New York: W.W. Norton & Company.
- Fisher, L. in Ransom, D.C. (1995). An empirically derived typology of families: I. Relationships with adult health. *Family Process*, 34, 161-182.
- Lamovec, T. (1994). *Psihodiagnostika osebnosti 2*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut filozofske fakultete.
- Lewis, J.M., Beavers, W.R., Gossett, J.T. in Philips, V.O.(1976) (ur.). *No single thread*. New York: Brunner/Mazel, Publishers.
- Lewis, J.M. (1989). *The birth of the family. An empirical inquiry*. New York: Brunner/Mazel, inc.
- Ložar, B. (1996). *Študentje v R Sloveniji, Vpis na dodiplomski študij 1995/96; Rezultati raziskovanj*, št. 665. Ljubljana: Statistični urad RS.
- Olson, D.H., McCubbin, H.I., Barnes, H.L., Muxen, M.J., Larsen, A.S., Wilson, M.A. (1989). *Families, What Makes them Work*. London: Sage Publications.
- Poljšak Škraban, O. (2002). *Vloga staršev in interakcij v družinskem sistemu pri oblikovanju identitete študentk socialne pedagogike*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Statistični letopis (2000). Ljubljana: Statistični urad R Slovenije.